

Zorg voor natuur en landschap

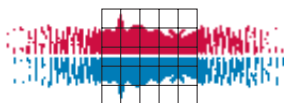
Handreiking voor zorginstellingen en groene organisaties bij het organiseren van dagbesteding voor zorgcliënten in natuur en landschap.

Zorg voor natuur en landschap

Handreiking voor zorginstellingen en
groene organisaties bij het organiseren van
dagbesteding voor zorgcliënten in natuur en
landschap

Landschapsbeheer Nederland

Samen voor ons landschap

Voorwoord

Terwijl politiek en zorgverzekeraars over elkaar buitelen in discussies over de kosten van de gezondheidszorg, hebben zorg- en natuurorganisaties elkaar gevonden. Dat is goed nieuws voor heel veel mensen, met name voor mensen met een zorgbehoefte die graag buiten aan het werk gaan in de natuur.

De combinatie zorg en natuur is eigenlijk heel logisch. En het werkt! De afgelopen jaren heb ik het als Tweede Kamerlid zelf gezien tijdens werkbezoeken aan locaties waar mensen met een beperking of een (crimineel) verleden op straat met plezier en goed resultaat een bijdrage leveren aan het behoud en onderhoud van ons mooie Nederlandse landschap. Glans zag ik terug in de ogen van dementerende ouderen die in natuur en landschap hun dagbesteding ontvangen. Ik herkende het gevoel van voldoening, zelfvertrouwen en eigenwaarde bij jongeren met een beperking die wilgen hadden geknot of een stal uitgemest. Overheidsbeleid verandert, aan bezuinigingen ontkomt niemand. Maar wie er ook aan zet is, samenwerking blijft ontzettend belangrijk.

De combinatie van zorg en natuur is van onschatbare waarde. Om die combinatie succesvol te laten zijn is het wel belangrijk dat mensen uit de twee werelden 'zorg' en 'natuur' elkaar goed kennen. Zorginstellingen moeten weten wat natuur- en landschapsorganisaties en zorgboerderijen te bieden hebben. Natuur- en landschapsorganisaties en zorgboerderijen moeten beseffen dat ze aan zorgcliënten bijzondere werknemers hebben die bijzondere aandacht vragen. En over de vragen 'wie betaalt wat' en 'wie is waar verantwoordelijk voor' moeten simpelweg afspraken gemaakt worden. Dit boekje helpt daarbij. Mijn wens is dat 'Zorg voor natuur en landschap' heel veel mensen motiveert om verder te gaan in de ingeslagen weg van zorg voor natuur en landschap. En dat het mensen motiveert die eerste stap te durven zetten om samen te werken. Goede ervaringen zijn inmiddels opgedaan. Kennis is gebundeld. Kortom, de weg is vrij om met elkaar buiten aan de slag te gaan.

Esmé Wiegman-van Meppelen Scheppink
Oud-Tweede Kamerlid voor de ChristenUnie
Regiomanager bij de Landelijke Huisartsenvereniging

INHOUD

Voorwoord	3
1. Inleiding	7
2. Wat kunnen en willen zorgcliënten?	9
3. Welk werk kan welke zorgcliënt aan?	13
4. Wie doet de begeleiding?	17
5. Zorg en groen - kennis over elkaars vakgebied	19
6. Hoe werken groene en zorgorganisaties samen?	21
7. Hoe is de financiering geregeld?	25
8. Hoe zit het met het 'beleid'?	29
9. Stappenplan voor 'zorg in natuur en landschap'	33
Bronnen	35
Bijlage 1	
Ketenorganisaties Zorg voor natuur en landschap	38
Bijlage 2	
Voorbeeld van een samenwerkingscontract	43
Colofon	48

1. Inleiding

Natuur is gezond, om in te spelen, te wonen, te recreëren. Maar daarnaast kan wérken in de natuur, als therapie, mensen helpen met psychiatrische klachten zoals een burn-out of depressie. Ook voor mensen met een beperking of mensen die willen re-integreren kan werken in de natuur plezierig of zelfs heilzaam zijn. Buitenlucht, de natuurlijke omgeving en fysieke inspanning dragen daar aan bij.

Er komen dan ook steeds meer plekken waar mensen met een zorgvraag (in het vervolg zorgcliënten genoemd) kunnen werken in natuur en landschap. Bijvoorbeeld op een van de circa 1000 zorgboerderijen die we in ons land hebben, maar ook organisaties zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, provinciale Landschappen en provinciale organisaties Landschapsbeheer bieden zorgcliënten mogelijkheden om actief te zijn in natuur en landschap.

Versnipperde ervaringen

De ervaringen met zorgcliënten binnen het landschapsbeheer zijn kleinschalig en incidenteel. Hoe het werk georganiseerd en gefinancierd wordt en hoe de deelnemers begeleid worden, verschilt sterk per provincie. De kennis en ervaringen van bijvoorbeeld de provinciale organisaties Landschapsbeheer zijn versnipperd over de vele initiatieven op dit gebied, en worden (nog) niet gebruikt in een groter verband. Mede daardoor is het moeilijk om samen te voldoen aan de groeiende vraag naar geschikte plekken voor zorgcliënten in natuur en landschap.

Kennis bundelen

Landschapsbeheer Nederland heeft daarom samen met het Pedagogisch Sociaal Werk Midden-Limburg en Staatsbosbeheer een project opgezet om de bestaande ervaringen en kennis te bundelen en te verspreiden: 'Zorg voor natuur en landschap'. Natuurmonumenten heeft zich tijdens het project aangesloten. De vele lokale initiatieven zijn met dit project op een hoger plan gebracht. In inventarisaties en bijeenkomsten zijn kennis en ervaringen uitgewisseld en verzameld over hoe groene organisaties de inzet van zorgcliënten in natuur en landschap efficiënt kunnen organiseren.

Handreiking voor zorg én groene organisaties

Op grond van de bevindingen in dit project is deze toegankelijke handreiking tot stand gekomen. Daarmee kunnen groene en zorgorganisaties elkaar beter vinden, weten groene organisaties beter wat zorgcliënten willen en kunnen zorginstellingen een adequaat antwoord geven op de groeiende vraag naar dagbesteding in natuur en landschap. Deze handreiking is dan ook voor beide bedoeld: voor groene organisaties én voor zorginstellingen.

Jan Kluskens (stichting
IKL-Limburg):

“Bij buitenwerk gaat
het vooral ook om
de motorische kant
van het verhaal. Daar
zijn ze enorm goed
in en dat sterkt hun
zelfvertrouwen. In de
loop van de tijd zie je
opbloeien, mans worden.
Ze staan en gaan ergens
voor.”

2. Wat kunnen en willen zorgcliënten?

Er bestaan grote verschillen tussen zorgcliënten: sommigen zijn weinig mobiel en kunnen weinig fysieke activiteit aan; anderen zijn (bijna) net zo fit en actief als mensen zonder zorgvraag. Onderstaande tabel geeft een globaal overzicht van behoeften en capaciteiten.

Hoofd-categorieën zorgcliënten	Onderverdeling	Behoefte aan buiten zijn en aan fysieke activiteit	Capaciteit voor fysieke activiteit
Mensen met een (verstandelijke) beperking*	Met verstandelijke en lichamelijke beperking	Veel-weinig	Relatief weinig
	Met een verstandelijke beperking	Veel- weinig	Beperkt
	Jong gehandicapten	Veel-weinig	Beperkt
	Met een psychiatrische stoornis	Veel-weinig	Beperkt
	Met niet-aangeboren hersenafwijking	Veel-weinig	Beperkt
Mensen in een re-integratietraject	Ex-verslaafden	Veel	Relatief veel
	Ex-taakgestraften	Veel	Relatief veel
	Burn-out-patiënten	Veel	Relatief veel
	Moeilijk opvoedbare jongeren	Veel	Relatief veel

*) Elke zorgcliënt krijgt van een arts een zorgindicatie voor de hoeveelheid en type zorg, variërend van zorgzwaartepakket 1 voor iemand met een beperkte zorgvraag tot zorgzwaartepakket 9 voor iemand met een uitgebreide en/of complexe zorgvraag.

Grote variatie

Mensen met een (verstandelijke) beperking hebben bij het actief zijn in de buitenlucht begeleiding nodig van de zorginstelling. Hun begeleidingsbehoefte en fysieke capaciteiten hangen uiteraard sterk samen met hun zorgzwaartepakket. Mensen in een re-integratietraject zijn gebaat bij actief zijn in de buitenlucht en zijn ook vaak goed in staat tot fysieke prestaties, maar ook hier zijn de verschillen tussen individuen groot. Het werken met mensen in een re-integratietraject vraagt vaak weer andere voorzorg en begeleiding dan het werken met mensen met een (verstandelijke) beperking.

Lei Kurvers (Pedagogisch Sociaal Werk Midden-Limburg):

“Het afstemmen van de werkzaamheden voor onze cliënten gebeurt op diverse aspecten. Zo staan werkplek en cliënt centraal. Onze opdrachtgevers zorgen er bijna altijd voor dat wij ‘rustige’ werkplekken krijgen. Niet langs snelwegen, drukke doorgaande wegen of langs het spoor. Dan wordt er altijd aan ons de vraag gesteld wat onze cliënten kunnen. Onze cliënten hebben een verstandelijke leeftijd variërend van 3 t/m 6 jaar. Hun vaardigheden en inzichten zijn dan ook beperkt.

Werkzaamheden vanuit de grove motoriek zijn zeer geschikt voor onze cliënten. Denk hierbij aan zagen met snoeizagen en stokzagen. In overleg met onze opdrachtgevers zijn dan werkzaamheden:

- dunnen in eikenbossen; verwijderen van Amerikaanse vogelkers, berk, Amerikaanse eik e.d.;
- open plekken zagen in bossen voor leefgebied van vlinders;
- onderhouden van paddenpoelen;
- onderhouden van bosranden.

Dan zijn er nog diverse werkzaamheden die we samen doen met onze groenorganisaties. Denk hierbij aan alle werkzaamheden waarbij het handig is om extra handen te hebben, zoals het ruimen van vloedvuil (in ons geval langs de Maas), verwijderen van oude rasters of het strippen van een oude boerderij.”

3. Welk werk kan welke zorgcliënt aan?

Bij de groene organisaties kunnen zorgcliënten allerlei werkzaamheden uitvoeren, met name onderhoudswerk van bos en natuurterreinen.

De meeste werkzaamheden kunnen jaarrond worden uitgevoerd, maar bepaalde werkzaamheden zijn gebonden aan het zomer- of winterseizoen. Dit hangt samen met bijvoorbeeld het groeiseizoen van bomen, struiken en planten of de broedperiode van vogels. Met combinaties van werkzaamheden in verschillende seizoenen kan een groene organisatie er aan bijdragen dat zorgcliënten het gehele jaar buiten bezig kunnen zijn.

Jaarrond	In zomer*	In winter en herfst*
<ul style="list-style-type: none">• brandhout zagen en kloven• paden en bermten onderhouden• afvalbakken plaatsen, onderhouden en legen; afval opruimen• bebording plaatsen en onderhouden• erf opknappen/bijhouden• dieren verzorgen• nestkasten maken• picknickbanken maken, plaatsen en onderhouden• slagbomen plaatsen en onderhouden• rasters opruimen	<p>maaïen</p> <p>moestuin onderhouden</p> <p>schilderwerk</p>	<p>(op)snoeien</p> <p>knotten</p> <p>bos dunnen</p> <p>opslag verwijderen</p> <p>poelen/sloten opschonen</p> <p>bomen planten</p> <p>afzetten hakhout</p>

* vanwege wet- en regelgeving voor de bescherming van planten en dieren, mogen werkzaamheden zoals snoeien en knotten niet in de periode 15 maart - 15 juli worden uitgevoerd

Groene organisaties hebben, net als zorgboerderijen, vaak vooral ervaring met mensen met een verstandelijke beperking. Daarnaast is in diverse projecten ook ervaring opgedaan met het werken met mensen met een lichamelijke beperking, psychiatrische cliënten, burn-out cliënten, jongeren met opvoedingsproblemen, (ex-)verslaafden en taakgestraften. De verschillende groepen zorgcliënten hebben ieder hun eigen zorgvraag. Niet elk werk kan door elk type zorgcliënt worden uitgevoerd.

Richtlijnen

Op basis van de opgedane ervaringen kunnen we niet precies aangeven welk werk geschikt is voor welke type zorgcliënt, maar er zijn wel enkele richtlijnen te geven. Cliënten met een verstandelijke beperking zijn in de meeste gevallen gebaat bij een

Adrie Greve (activiteiten-
begeleider Pedagogisch Sociaal
Werk Bosploeg Genegenterhof
Grathem):

“De klussen in de natuur zijn zo afwisselend. Ze zijn buiten. Krijgen de vrijheid om met hun talent te woekeren. Ieder vanuit zijn vaste plek en de ruimte die ze elkaar geven. Spontaan vullen ze elkaar aan. Ze voelen zich gewaardeerd en merken dat ze volwaardig lid zijn van de samenleving.”

Tips bij de keuze van de werkzaamheden

- stem vooraf goed af om welke werkzaamheden het gaat en welke zorgcliënten dit kunnen uitvoeren
- laat een cliënt korte tijd stagelopen; dat is een goede manier om uit te vinden bij welk werk en op welke plek hij zich goed voelt
- zorg vooral bij mensen met een verstandelijke beperking voor een rustige/prikkelarme werkomgeving
- begin niet te groot

prikkelarme omgeving om optimaal te kunnen functioneren; dat betekent vaak ver weg van de bewoonde wereld op een stille werkplek in het bos. Voor psychiatrische cliënten is de aard en toestand van de ziekte mede bepalend: iemand in het begin van een depressie zet je niet aan het werk in een groot open veld.

Werkgebieden

In de zorglandbouw wordt wel een verdeling gemaakt in ‘werkgebieden’. Zorglandbouw-onderzoeker Jan Hassink van Wageningen UR heeft een beschrijving gemaakt van de kwaliteiten voor werkgebieden op zorgboerderijen. Dit kan een basis vormen voor verdere uitwerking van de soorten werk in het natuur- en landschapsbeheer. Het werk in landschap en natuur lijkt volgens Hassink geschikt voor mensen met een diversiteit aan psychische hulpvragen. Onderstaande tabel geeft voorbeelden van karakteristieke eigenschappen van bepaalde typen werkzaamheden en vervolgens voor welke doelgroep(en) deze volgens Hassink geschikt kunnen zijn.

eigenschappen werkzaamheden	voorbeelden	geschikt voor
weinig werkdruk	onderhoud terrein	kwetsbare cliënten, cliënten die moeten ‘aarden’
fysieke inspanning	bomen zagen, takken verslepen	cliënten die fysiek energie kwijt moeten of moeten aansterken
creativiteit	tuinwerk	cliënten die eigen keuzes kunnen maken
verzorgend	dierversorging, verzorgen bomen	verzorgende types
onoverzichtelijk	groot natuurterrein	cliënten die dit aankunnen
veel herrie	bij zaagmachine	cliënten die dit aankunnen

Tijd, ruimte, sociaal

Naast werkdruk en beleving zijn ook andere aspecten van belang bij het vinden van de juiste plek voor de cliënt: tijd (ziet men op korte of pas op lange termijn effect van het werk?), fysieke ruimte (afgesloten of groot en weids, dichtbij of ver van huis, steriel of met geur en kleur?) en sociale contacten (weinig of veel contact met anderen). Bij PSW Midden-Limburg doorloopt de zorgcliënt eerst een stage waarin hij verschillende werkzaamheden in verschillende omstandigheden kan uitproberen. Dit is een goede manier om te bepalen waar een zorgcliënt zich op zijn plek voelt (mondelijke mededeling Lei Kurvers). Uiteraard blijft afstemming nodig tussen de zorginstelling en de natuur- of landschapsorganisatie over welke cliënt welk soort werk kan doen. Ter plekke kan (en moet soms) nog worden gedifferentieerd per persoon.

4. Wie doet de begeleiding?

Bij de inzet van zorgcliënten is het belangrijk goed af te spreken wie de begeleiding verzorgt. Hierbij gaat het zowel om de dagelijkse begeleiding van de zorgcliënten als om de begeleiding van het uit te voeren werk.

Uit een in 2010 uitgevoerde inventarisatie van projecten met zorgcliënten bij groene organisaties is gebleken dat de begeleiding van de zorgcliënten voor het grootste deel (gemiddeld 82%) wordt uitgevoerd door de zorginstelling en voor een klein deel (gemiddeld 18%) door de natuur- en landschapsorganisaties.

Expertise over cliënt en over werkzaamheden

Om zorgcliënten goed te kunnen begeleiden in natuur en landschap is expertise nodig van hun specifieke eigenschappen en gedrag, maar ook van de specifieke werkzaamheden en het object waar de werkzaamheden uitgevoerd moeten worden. In het algemeen ligt de verantwoordelijkheid voor de begeleiding van de cliënten en de uiteindelijke werkkeuze bij de zorgorganisatie, terwijl de verantwoordelijkheid voor gereedschappen, materiaal en werkinstructie bij de natuur- en landschapsbeheerorganisatie ligt.

Samenwerkingscontract

Om misverstanden te voorkomen en van te voren goed over de zaak na te denken is het verstandig een samenwerkingscontract op te stellen met een heldere omschrijving van partijen, taken en verantwoordelijkheden. In de praktijk is gebleken dat het cruciaal is van elkaar te weten wat men van elkaar verwacht. In bijlage 2 is een voorbeeld van een samenwerkingscontract opgenomen. Bij het maken van de afspraken moet ook worden gedacht aan medische verzorging en een ongevallenverzekering. Meestal worden beide door de zorginstelling geregeld. Bij elk type werk dient voor een goede veiligheid te worden gezorgd.

Tips rondom de begeleiding:

- maak duidelijke afspraken over de begeleiding van de zorgcliënten en het werk
- stel een samenwerkingscontract op waarin taken en verantwoordelijkheden geregeld zijn
- denk aan een ongevallenverzekering en medische verzorging
- zorg voor goede veiligheid
- zorg voor een continuïteit (dit geldt zowel voor de zorginstelling als de natuur- of landschapsbeheerorganisatie); zorg bijvoorbeeld voor alternatief werk bij onvoorzien omstandigheden, zoals onwerkbaar weer

Henk Veen (Landschap Noord-Holland):

“Landschap Noord-Holland werkt nauw samen met het UWV van gemeenten en een job coach organisatie. Circa 50 mensen met afstand tot de reguliere arbeidsmarkt worden in re-integratie trajecten in zogenaamde Groenploegen begeleid door betaalde krachten van Landschap Noord-Holland. Ze verrichten daarbij landschapsbeheer, ecologisch beheer en ook hovenierswerk tegen commerciële tarieven. Deze cliënten doorlopen een leerwerk traject en worden na een tot twee jaar begeleid naar regulier werk.”

www.landschapnoordholland.nl

5. Zorg en groen - kennis over elkaars vakgebied

Uiteraard is er kennis nodig voor de begeleiding van zorgcliënten en voor de uitvoering van het natuur- en landschapswerk. Deze kennis is aanwezig bij de zorginstelling, respectievelijk natuur- en landschapsorganisatie.

Hoewel je moet uitgaan van het gezegde ‘schoenmaker, blijf bij je leest’, is het toch zinvol dat begeleiders van zorgorganisaties ook enige kennis hebben over natuur- en landschapswerk en dat medewerkers van natuur- en landschapsorganisaties enige kennis hebben over de zorg. Onderstaande tabel geeft een indicatie van welke aspecten men toch minimaal basiskennis zou moeten hebben. Voor organisaties met eigen terreinen is het ideaalbeeld misschien wel: zorgbegeleider met veel verstand van groen.

Zorgbegeleider basiskennis over:	Natuur/landschapsmedewerker basiskennis over:
noodzaak onderhoudsmaatregel	zorgvraag cliënten
benodigde materialen en gebruik ervan	eigenschappen en gedragingen cliënten, mede ten aanzien van de uit te voeren werkzaamheden
veiligheidsvoorschriften	

Organisatie kennisoverdracht

Er zijn verschillende mogelijkheden/ideeën om aan beide kanten kennis op het juiste niveau te krijgen. Men kan bijvoorbeeld over en weer cursussen organiseren. Men kan uiteraard ook gebruik maken van bestaande opleidingen. Sommige zorginstellingen laten al zorgbegeleiders een opleiding in het groen volgen.

Tips voor kennisoverdracht

- **zorgbegeleider:** zorg dat je voldoende basiskennis hebt van groen, onderhoudswerkzaamheden en te gebruiken materialen
- **natuur- en landschapsbeheerder:** zorg dat je voldoende basiskennis hebt van het betreffende type zorgcliënt
- **organiseer samen een cursus om aan de wederzijdse kennisbehoefte te voldoen**

Jaap van Gorkum (Landschapsbeheer Drenthe):

“Werken met gereedschap voor onderhoud van landschapselementen vraagt specifieke kennis. Daarom hebben we een cursus Zagen georganiseerd voor begeleiders van zorgcliënten op zorgboerderijen. Dankzij de cursus kunnen zij nu beter inschatten wie van hun zorgcliënten in aanmerking komt voor het werken met een zaag en wie niet. Komend najaar organiseren we als follow-up een dag voor zorgcliënten die er na onze uitleg naar verwachting verantwoord mee kunnen werken. Ik ben benieuwd hoe die dag verloopt.”

6. Hoe werken groene en zorgorganisaties samen?

De meeste projecten met zorgcliënten in natuur en landschap spelen zich op lokaal niveau af. In de meeste gevallen zijn er kleinschalige, maar wel langdurige samenwerkingsverbanden ontstaan. In onderstaand schema zijn mogelijke partijen en hun rollen aangegeven. Zie bijlage 1 voor meer details.

Type organisatie	Voorbeelden	Rol
groene organisaties	provinciale organisaties Landschapsbeheer	hebben meestal geen eigen terreinen en spelen daarom vaak een bemiddelende rol; zorgen ook voor instructie over gereedschap en doel van de werkzaamheden
	Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en provinciale Landschappen	laten in hun eigen terreinen werk uitvoeren en geven hiervoor instructie t.a.v. de plek, het werk en het doel
	particuliere bos- en natuureigenaren (landgoederen enz.)	stellen terreinen beschikbaar om werk uit te voeren
zorginstellingen	PSW Midden-Limburg, Kwintes en Abrona	bieden zorgvragers (de zorgcliënten) verschillende vormen van dagbesteding aan, bijvoorbeeld in natuur en landschap en zoeken daarvoor projecten en/of locaties
bemiddelingsorganisaties	MEE-Nederland en de 22 regionale MEE- kantoren	ondersteunen mensen met een beperking en hun netwerk op alle levensgebieden en in alle levensfasen om hun naar vermogen mee te laten doen in de samenleving
zorgboerderijen	Federatie Landbouw en Zorg	bieden een mix aan activiteiten, merendeels op de boerderij, bijvoorbeeld dierv verzorging; maar ook landschapsonderhoud behoort soms tot de activiteiten
scholen		werken soms mee in projecten rond jongeren met opvoed- of educatieproblemen
overheid	UWV-bureaus	kunnen een rol spelen als werkaanbieder of als medefinancier; verder zijn ze verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), om het mensen mogelijk te maken mee te doen in de samenleving
instellingen	bureau Jeugdzorg en bureau Halt	zijn verantwoordelijk voor jongeren bij het laten vervullen van hun (vaak alternatieve) straf voor een licht vergrijp

Professionalisering gewenst

Tot nu toe is er niet echt beleid voor de samenwerking tussen groene organisaties en zorginstellingen. Professionalisering is gewenst. Voor een professionelere aanpak is nodig:

- afstemmen van wat beide partijen willen en aanbieden;
- samenwerking zoeken met andere partijen;
- goede afspraken maken;
- samenwerken niet alleen op het niveau van uitvoerders, maar ook op directieniveau (of eventueel tussenliggende niveaus).

Netwerkvorming

Veel projecten zijn voortgekomen uit een contact tussen een medewerker van een groene organisatie en een medewerker van een zorginstelling. Uit dit soort directe contacten zijn soms lokale netwerken gegroeid.

Op diverse regionale bijeenkomsten in 2010 bleek duidelijk behoefte aan meer contact tussen de groene organisaties en de zorgorganisaties, met als achterliggende wens een duurzamer en professioneler netwerk. Voor het professionaliseren van een samenwerkingsnetwerk kunnen verschillende stappen worden gezet:

- gezamenlijke bijeenkomsten organiseren (regionale bijeenkomsten, studiebijeenkomsten);
- regelmatig overleggen, bijv. 1 x per jaar (op de agenda zetten);
- aan elkaar kenbaar maken welk aanbod (hoeveel van welk soort werkzaamheden in welke omgeving e.d.) en welke vraag er is (voor welke zorgcliënten, welk soort werk in welke omgeving); dit kan bijvoorbeeld via een website met een vraag&aanbodpagina.

Voorbeeld van duurzame samenwerking

Harco Bergman (Staatsbosbeheer):

“Staatsbosbeheer werkt nauw samen met verschillende organisaties die maatschappelijk verantwoorde projecten uitvoeren. Met Reclassering Nederland wordt structureel en tot grote tevredenheid samengewerkt. Zo heeft Staatsbosbeheer in heel Nederland wekelijks groepen veroordeelden aan het werk. Zij verwijderen plantengroei op fietspaden, snoeien bomen en struiken en onderhouden wandelpaden. Werkgestraften doen op deze manier iets terug voor de samenleving. Ik ben blij met deze hulp. Het beheer van natuurgebieden vraagt veel mensenhanden. Naast fietspaden, worden tientallen hectares natuur met de zeis gemaaid. Het gaat in het Kuinderbos jaarlijks om circa 3000 arbeidsuren door werkgestraften. Als blijk van waardering voor de goede samenwerking met de werkgestraften is er nu in het Kuinderbos een pad onthuld met de naam ‘Het rechte pad’.”

Voorbeeld van een innovatieve samenwerking

**Harald van den Akker
(Natuurmonumenten):**

“Vereniging Natuurmonumenten en Stichting Verdandi hebben bij Loenen op de Veluwe boerderij “De Groote Modderkolk” een unieke woon- en werkgemeenschap opgezet. Natuurmonumenten heeft de boerderij aan de stichting verkocht en ca. 2 ha grond ter beschikking gesteld voor het uitvoeren van activiteiten in het kader van het project. Deze activiteiten zijn gericht op het aanleren en in stand houden van vaardigheden, het ontwikkelen van zelfstandigheid, verantwoordelijkheidsgevoel en zelfrespect, het creëren van integratie, participatie en normalisatie en het aanleren van arbeidsritme en arbeidsvaardigheden. De cliënten kunnen in de door hen zelf aangelegde groentetuin en boomgaard werken en bezig zijn met de op de boerderij aanwezige dieren en de verzorging van de kudde Brandrode runderen (zeldzaam ras). Verder verrichten ze voor Natuurmonumenten allerlei terreinwerkzaamheden, zoals snoeien, onderhoud van bebording, controle van rasters, onderhoud van parkeerplaatsen en het netjes houden van bospaden. Sommige cliënten schenken koffie en thee in de theeschenkerij en verkopen de eigen boerderijproducten.”

Tips voor samenwerking

- zoek samenwerking met andere partijen
- maak per provincie een gezamenlijke website met o.a. vraag en aanbod
- voor groene organisaties: laat weten welke werkzaamheden er aangeboden worden
- voor zorginstellingen: laat weten voor welke zorgvragers er activiteiten worden gezocht
- zoek elkaar op en organiseer gezamenlijke (studie)bijeenkomsten
- bespreek ieders rol
- maak gezamenlijk een stappenplan
- stel een samenwerkingsverklaring op
- veranker de samenwerking in de bestuurslagen van de organisatie

Voorbeeld van samenwerking met een middelbare school

Max Gooijen (15, gymnasiumleerling Scholengemeenschap Trevianum Sittard in een verslag over zijn maatschappelijke stage):

“Op donderdag hebben we samengewerkt met een groep verstandelijke gehandicapten waarvan sommigen dit werk al tien jaar deden. Ik kon heel goed begrijpen waarom. Het is namelijk leuk, rustgevend en je leert heel goed samenwerken en dat laatste is voor iedereen belangrijk. Of je nou op school zit of op een kantoor werkt.”

7. Hoe is de financiering geregeld?

Vanuit de zorg is er een vraag naar activiteiten voor cliënten in natuur en landschap. Natuur- en landschapsorganisaties bieden dit soort activiteiten en projecten aan. Er is dus een vraag- en een aanbodkant. Reacties van vraag en aanbod hangen echter mede af van de wijze van financiering. Deels gaat de financiering in de vorm van projecten. Ervaringen tot nu toe hebben geleerd dat er soms met gesloten beurs gewerkt kan worden, maar ook dat activiteiten soms geld kosten. Daarom is het belangrijk na te gaan wat er gefinancierd moet worden en hoe dat kan.

Type kosten

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste activiteiten die bij de natuur- en landschapsorganisaties en bij de zorginstellingen gefinancierd moeten worden. Er is in het algemeen een grove scheiding te maken: de natuur- en landschapsorganisaties zorgen voor de benodigde gereedschappen en goede werkomstandigheden en de zorginstellingen zorgen voor de begeleiding van de zorgcliënten. Beide partijen hebben daarnaast tijd nodig voor het voorbereiden van een activiteit/project, voor het onderhouden van relaties en voor het ontwikkelen van nieuw werk.

Te financieren activiteiten bij natuur- en landschapsorganisaties	Te financieren activiteiten bij zorginstellingen
<i>Voor projecten</i>	<i>Voor projecten</i>
Voorbespreking project (inclusief opstellen overeenkomst)	Voorbespreking project (inclusief opstellen overeenkomst)
Klaar zetten benodigde gereedschappen	Begeleiding cliënten
Zorgen voor schaftgelegenheid	Vervoer cliënten
Begeleiding/contact voortgang werkproject	
<i>Algemeen</i>	<i>Algemeen</i>
Onderhoud relaties	Onderhoud relaties
Ontwikkeling aanbod	Coördineren vraag

Kosten en financiering

De activiteiten van de zorginstellingen kunnen in het algemeen worden bekostigd uit de AWBZ-bijdragen voor de zorgcliënten (de hoogte is afhankelijk van de zorgindicatie; hierin zit ook vervoer) of het persoonsgebonden budget (pgb) van de afzon-

derlijke cliënt (zie www.pgb.nl). Voor de financiering van 1 begeleider zijn ruwweg 6 tot 8 zorgvragers nodig. Deze financieringslijn geldt voor zowel zorgcliënten met een verstandelijke beperking als moeilijk opvoedbare jongeren, mensen met een niet-aangeboren hersenafwijking en psychiatrische patiënten. Zorg voor drugsverslaafden wordt soms mede betaald door het ministerie van Veiligheid en Justitie en door gemeenten. De zorg van ex-gedetineerden wordt gefinancierd door het ministerie van Veiligheid en Justitie (vanaf 2011 via de Directie Forensische Zorg) en wordt door het ministerie ingekocht bij de zorginstellingen.

Kosten groene organisatie

De kosten van de activiteiten van de natuur- en landschapsorganisaties met zorgcliënten moeten veelal uit de eigen middelen worden betaald. Bij organisaties als Natuurmonumenten en Staatbosbeheer is het gebruiken van gereedschap meestal geen probleem, omdat de gereedschappen en de mensen vaak al aanwezig zijn en het uitgevoerde werk als vergoeding wordt gezien voor de kosten. Hier wordt dus vaak gewerkt met 'gesloten beurs'.

Bij de provinciale organisaties Landschapsbeheer zonder eigen terreinen ligt dit anders. Voor kosten moet een financieringsbron worden gevonden. Soms kan een deel hiervan uit de zorgvergoedingen worden betaald. Het gebeurt soms dat de eigenaar voor wie de werkzaamheden worden uitgevoerd, (een deel van) de kosten draagt. Een geheel andere mogelijk-

heid is het opzetten van projecten waaraan andere partijen meefinancieren, zoals fondsen, gemeenten, onderwijsinstellingen, ministeries (subsidieregelingen).

Tips voor financiering

- maak de kosten van alle partijen duidelijk en bepaal de financieringslijn
- stel een financieel contractplan op (dit kan onderdeel zijn van een algemeen samenwerkingscontract)
- ga na of er subsidies te verkrijgen zijn (Google 'subsidieregelingen zorgcliënten')

Er zijn al met al verschillende financieringslijnen* mogelijk:

- **gesloten beurs:** begeleiding van de zorgcliënten door de zorginstelling wordt vanuit AWBZ/pgb betaald en het uitgevoerde werk wordt als vergoeding beschouwd voor de projectbegeleiding en het materiaalgebruik;
- **AWBZ + terreineigenaar:** begeleiding zorgcliënten wordt vanuit AWBZ/pgb betaald, terwijl de kosten van projectbegeleiding van de natuur- en landschapsorganisatie en materialen worden betaald door de terreineigenaar;
- **project:** er wordt een project opgezet, waarbij begeleiding van de zorgcliënten vanuit AWBZ/pgb wordt betaald, en de kosten voor de projectbegeleiding en de materialen door de natuur- en landschapsorganisatie worden vergoed door de financiers van het project;
- **onderhoudsploeg (evt. UWV):** soms maken zorgcliënten deel uit van een landschapsonderhouds- of groenploeg van een provinciale organisatie Landschapsbeheer; er zijn voorbeelden (Noord-Holland) waarbij die ploeg wordt begeleid door mensen die betaald worden uit UWV-gelden;
- **vrijwilligersgroep:** soms zijn zorgcliënten geïntegreerd in een vrijwilligersgroep van een provinciale organisatie Landschapsbeheer (met name in Overijssel); hierbij zijn de aanspreekpunten bij de vrijwilligersgroep opgeleid tot mentoren met extra kennis over het omgaan met zorgcliënten;
- **betaald als hoveniers:** soms biedt een groep zorgcliënten met begeleiding door de zorginstelling zich aan als hoveniers. Zij doen betaald werk voor opdrachtgevers (bijvoorbeeld gemeenten).

*In 2010 is gestart met reorganisatie van de zorg. De consequenties hiervan en met name van de bezuinigingen in de zorg op de financieringsmogelijkheden van projecten zijn nog niet te overzien.

Subsidieregelingen veranderen jaarlijks; daardoor is het niet zinvol hiervan een momentopname weer te geven. Met een paar trefwoorden is via Google op het internet te vinden welke regelingen er zijn.

Rianne Vos (Landschapsbeheer Drenthe):

“De hoofdtak van een zorgboerderij is de zorgcliënten werkzaamheden op en rond deze boerderij aan te bieden. Hierbij is er vaak wel ruimte voor extra landschapswerkzaamheden. Hier is dus samenwerking mogelijk tussen zorgboerderijen en landschapsbeheerorganisaties.

Wij werken vanuit Landschapsbeheer Drenthe projectmatig samen met ca. 20 zorgboerderijen van de Stichting Zorgboerderijen Drenthe. Onze samenwerking bestaat uit het geven van voorlichting, overleg over wat de wensen en mogelijkheden zijn van de zorgboerderij t.a.v. landschapsbeheerwerk, het maken van werkplannen, het ondersteunen bij de uitvoering van de werkzaamheden en het zo nodig beschikbaar stellen van handgereedschap. Verder bieden wij een cursus aan, die voor de helft wordt betaald door de zorgboerderijen.”

8. Hoe zit het met het ‘beleid’?

In het interne beleid van de zorg- en groene organisaties is in het algemeen wel draagvlak voor inzet van zorgcliënten in natuur en landschap. Maar er bestaan verschillen in opvatting over het duurzaam opnemen van het werken met zorgcliënten tussen de lagen in de organisaties. Dit is op zich al een teken dat er te weinig beleid op dit punt wordt gevoerd.

Binnen de groene organisaties zijn er bij grote clubs als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten verschillen tussen beheereenheden wat betreft het beleid ten aanzien van samenwerking met zorginstellingen. Dat is ook het geval tussen de provinciale organisaties Landschapsbeheer, maar die trekken de banden met de zorginstellingen de laatste jaren wel meer aan.

In het beleid van de zorgsector wordt gezocht naar nieuwe zorgconcepten. Naast zorgboerderijen en vlindertuinen is er duidelijk behoefte aan uitbreiding van de groene zorgconcepten (Bosch et al 2009).

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Activiteiten die hieronder vallen zijn er op gericht om mensen mee te laten doen in de samenleving, zoals jongeren met opvoedproblemen en (ex)verslaafden. Gemeenten maken om de vier jaar een Wmo-beleidsplan, waarin concrete plannen moeten worden gepresenteerd. Wellicht is het mogelijk om in dit beleidsplan acties op te nemen rondom het werken met zorgcliënten in natuur en landschap.

Provincies gaan een steeds belangrijkere rol spelen voor natuur en landschap. Met name voor groene organisaties kunnen provinciale regelingen daarom belangrijk zijn. Met subsidies kan een provincie ook projecten op het gebied van zorgcliënten stimuleren, onder andere via zorgboerderijen.

Het ministerie voor Volksgezondheid Welzijn en Sport is het belangrijkste ministerie voor gezondheidszaken. De zorg voor langdurig zorgbehoeftigen, zoals verstandelijk gehandicapten, is grotendeels geregeld in de AWBZ (zie bijlage 1). Vanwege het hoge kostenniveau, o.a. van de pgb's, worden momenteel bezuinigingen doorgevoerd in het zorgstelsel. Dit vormt wellicht een risico voor zorgcliënten om in natuur en landschap te kunnen werken. Het kan anderzijds misschien ook juist kansen bieden.

Het voormalige ministerie van LNV (nu het **ministerie van Economische Zaken**) heeft de laatste jaren heel wat initiatieven en onderzoeken rondom natuur en gezondheid gesteund, zoals Natuur op Recept (Blanken et al 2009) en Groen Opgroeien (Raad voor

Landelijk Gebied 2008). In de topgebieden van het huidige ministerie van Economische Zaken zitten onder andere tuinbouw, voeding en life sciences. Het is niet goed te overzien of het ministerie binnen deze topgebieden nog gaat investeren op het gebied van zorg en groen, dan wel projecten in deze sfeer zal stimuleren.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu speelt waarschijnlijk niet direct een rol voor zorgcliënten. Toch is dit ministerie van groot belang vanwege de ‘groene inrichting’ van ons land. Ook via onderzoek en adviesorganen heeft dit ministerie invloed op zaken betreffende de gezondheidszorg verbonden met natuur en landschap (Van Zon 2009).

Het ministerie van Veiligheid en Justitie is van betekenis voor (ex-)gedetineerden en voor drugsverslaafden. In het voorjaar van 2011 is bepaald dat de Directie Forensische Zorg van de Dienst Justitiële Inrichtingen bij zorginstellingen zorg inkoop voor ex-gedetineerden.

Tips voor beleid:

- regel de inzet van zorgcliënten ook in de hogere bestuurslagen van de organisaties
- probeer nieuwe groene zorgconcepten te ontwikkelen
- overleg met gemeenten over mogelijkheden in kader Wmo
- volg wat provincies en ministeries op gebied van natuur en landschap doen
- volg wat ministerie van VWS met zorgbeleid doet
- bekijk eventuele mogelijkheden andere ministeries (I&M, V&J)

Erik de Kruif (Landschap Overijssel):

“Landschap Overijssel bevordert het werken met zorgcliënten in het landschap op verschillende manieren. Mede geïnspireerd door voorbeelden uit Engeland (Green gym en Bristol tree nursery) hebben wij vrijwilligers opgeleid om als mentoren op te treden in projecten met:

- samenwerking tussen cliënten RIBW-Zwolle en vrijwilligers;
- productie van nestkastjes op natuurinformatiecentrum Hof Espelo (De Groenerii) door cliënten van Avelleijn Enschede;
- zorgcliënten aan het werk in de eigen gelederen, bijvoorbeeld de natuurwerkgroep EnHOe;
- mensen in een re-integratietraject, bijvoorbeeld bij het IVN afdeling Hardenberg;
- mensen met burn-out, o.a. bij de KNNV-afdeling Vriezenveen.”

www.landschapoverijssel.nl

9. Stappenplan voor ‘zorg in natuur en landschap’

Het lijkt het meest voor de hand te liggen om op provinciaal niveau te zorgen voor afstemming van vraag en aanbod van zorg in natuur en landschap. De structuur van organisaties en websites sluit hier het beste op aan. Dat is mede van belang bij het opzetten van adequate netwerken op het gebied van zorg in natuur en landschap. Hieronder wordt een samenvatting gegeven van acties voor het opzetten van een netwerk en een stappenplan voor het opstellen en uitvoeren van projecten.

Acties voor het opzetten van netwerken

- breng mogelijke partners in de provincie in beeld
- breng mogelijke opdrachtgevers in beeld
- maak aanbod van werk bekend (via website, e.d.)
- organiseer lokaal of regionaal een bijeenkomst (voor kennismaking, themabespreking, kennisoverdracht, beleidsbeïnvloeding enz.)
- organiseer een jaarlijks terugkerende activiteit voor de pr; maak pr-materiaal
- zet een trainingsgroep op
- breng bestaande financieringsmogelijkheden (fondsen e.d.) in beeld
- probeer nieuwe financieringsconstructies te bedenken
- bespreek ervaringen met collega's van andere (zuster)organisaties

Stappenplan voor projecten

- maak omschrijving van de werkzaamheden
- overleg met potentiële zorginstelling(en) over geschikte zorgcliënten
- maak voor alle partijen de kosten duidelijk en stel financieringsplan op
- stel samenwerkingscontract op
- houd contact over en bezoek de uitvoering van het werk
- evalueer met elkaar het uitgevoerde project en geef acties aan voor verbetering

Belangrijkste tips

- Stem vooraf af om welke werkzaamheden het gaat en welke zorgcliënten dit kunnen uitvoeren
- Maak duidelijke afspraken over de begeleiding van de zorgcliënten en het werk
- Zoek samenwerking met andere partijen
- Maak de kosten van alle partijen duidelijk en bepaal financieringslijn
- Organiseer samen een cursus om aan de wederzijdse kennisbehoefte te voldoen
- Maak per provincie een gezamenlijke website met o.a. vraag en aanbod
- Regel samenwerking ook in de bestuurslagen van de organisaties

Bronnen

Blanken H., R. van Zon, J. Maas en R. Verheij 2009. Eindadvies Natuur op Recept. Communicatiestrategie. Novioconsult. 16 p.

Bosch F. van den en L. Heutinck 2010. Raakvlakken zorg en groen. Hoe natuur- en landschap(sbeleid) kan bijdragen aan het realiseren van doelen op het gebied van zorg en werk. Alterra-rapport 2035. Wageningen UR. Wageningen.

Hassink J. 2009. Kwaliteiten werkgebieden op zorgboerderijen. Rapport 298. Plant Research International B.V.. Wageningen.

Hassink J. 2006. Gezond door landbouw en groen. De betekenis van landbouw en groen voor de gezondheid van de stedelijke samenleving. Van Gorcum BV, Assen. 228 p. ISBN 90 232 4211 4

Karelse D. & J. Zaagman 2010 Verslag kennisbijeenkomst 'Zorg voor natuur en landschap d.d. 29 november 2010 in Boerderij De Haan te Benscop.

Oosterbaan, A.; Blitterswijk, H. van; Vries, S. de; 2005. Gezond werk in het groen; onderzoek naar de inzet van cliënten uit de zorg bij het beheer van bos, natuur en landschap. Wageningen : Alterra, 2005 (Alterra-rapport 1253) - p. 41.

Oosterbaan, A.; Blitterswijk, H. van; Vries, S. de; 2006. Gezond werken in het groen. TSG: Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen 84 (2006)3 - katern. - ISSN 1388-7491 - p. 70 - 71.

Oosterbaan A. 2006. Gezond werken in groen. Resultaten van een inventarisatie. In: "Gezond door landbouw en groen"; boek door J. Hassink. Wageningen.

Oosterbaan A, H. van Blitterswijk en C.M. Niemeijer 2006. Onderzoek naar de inzet van cliënten uit de zorg in het groen bij gemeenten. Wageningen : Alterra, 2006 (Alterra-rapport 1396) - p. 35

Oosterbaan A, H. van Blitterswijk 2007. Zorgbosbouw, zorgnatuurbeheer en zorglandschapsbeheer. Groen 63 (2007)1. - p. 38 - 41.

Oosterbaan A. 2009. Ervaringen met zorgcliënten in natuur- en landschapsonderhoud. Interne notitie, Alterra Wageningen UR, Wageningen.

Raad voor het Landelijk gebied 2008. Groen opgroeien! RLG o8/o8. Advies over meer samenhang in groen jeugdbeleid. 49 p.

Zon, R. van 2009. Actoren en -netwerkanalyse 'groene wereld' op het gebied van Natuur en Gezondheid Bijlage 4 bij het advies 'Natuur op Recept'.

Websites

www.menzis.nl/natuurmonumenten

www.ministeries.nl

www.rijksoverheid.nl

www.socialekaartnederland.nl

www.zorgboeren.nl

www.zorgbelang.nl

www.zorggids.nl

www.pgb.nl (persoonsgebonden budget)

www.zip.nl (zorg innovatie platform)

Bijlage 1

Ketenorganisaties Zorg voor natuur en landschap

AWBZ: verzekering tegen chronische aandoeningen (www.awbz.nl)

De AWBZ - ingevoerd in 1968 - is in het leven geroepen om alle inwoners van Nederland te verzekeren tegen zware medische risico's. Het gaat om risico's die op individuele basis onbetaalbaar zouden zijn. In veel gevallen gaat het namelijk om chronische aandoeningen. Samengevat gaat het om zaken als thuiszorg (behalve huishoudelijke zorg), verpleeghuiszorg, gehandicaptenzorg en langdurende geestelijke gezondheidszorg. De AWBZ is een volksverzekering. Dit betekent dat alle inwoners van Nederland verplicht zijn erin deel te nemen.

Zorgkantoren (www.zn.nl)

De uitvoering van de AWBZ is sinds 1998 in handen van de zorgkantoren. Deze zijn door de gezamenlijke zorgverzekeraars in het leven geroepen. Zorgkantoren zijn zelfstandig werkende kantoren - nauw gelieerd aan de zorgverzekeraar ter plekke - die zorgvraag en zorgaanbod in een specifieke regio zo goed mogelijk op elkaar trachten af te stemmen.

Zorgaanbieders (www.zorgbelang-nederland.nl en www.zorggids.nl.)

Zorgbelang Nederland is de overkoepelende organisatie van de regionale Zorgbelang-organisaties. Hun voornaamste doel is het realiseren van optimale regionale zorg- en welzijnsvoorzieningen en het behartigen van de belangen van patiënten en zorgconsumenten. In elke provincie zijn enkele honderden zorgaanbiedende instellingen te vinden. Een groot deel ervan biedt zorg aan voor typen cliënten die thans betrokken worden in natuur- en landschapswerk.

CIZ (www.ciz.nl)

Het CIZ beoordeelt of mensen recht hebben op AWBZ-zorg. Dit gebeurt op basis van objectieve criteria, zodat de beoordeling overal in het land hetzelfde is. Deze criteria zijn een vertaling van de richtlijnen van het ministerie van VWS. Het CIZ bestaat sinds 2005. De organisatie heeft 1900 medewerkers en heeft vestigingen door het hele land. Het CIZ ontwikkelt zich de komende jaren van uitvoerder van het indicatieproces tot toetsingsautoriteit. In veel gevallen geeft een zorgaanbieder een herindicatie, die vervolgens onafhankelijk getoetst wordt door het CIZ. Mensen in complexe situaties krijgen een indicatie van het CIZ zelf. Indien nodig gebeurt dit integraal, door ook andere regelingen dan de AWBZ en de woon- en leefomstandigheden bij de indicatie te betrekken.

Per Saldo (www.pgb.nl)

Per Saldo is een belangenvereniging van zorgcliënten met een persoonsgebonden budget (pgb), met 25.000 leden. Leden organiseren zelf hun zorg. De vereniging helpt

hen daarbij. Daartoe is een Per Saldo Hulpgids opgesteld. Zij richten zich mede op de kwaliteit van de zorgaanbieders zoals de dagbestedingcentra. Zorgcliënten kunnen soms productief zijn, maar vaak ook maar heel beperkt of niet. Daar moet de activiteit in het landschap op afgesteld zijn.

MEE Nederland (www.meenederland.nl met www.socialekaartnederland.nl)

MEE Nederland is de landelijke vereniging van MEE-organisaties en ondersteunt mensen met een beperking. Bij de vereniging zijn 22 regionale MEE-organisaties aangesloten. De vereniging streeft naar uniformiteit en toegankelijkheid van dienstverlening in de regio. MEE maakt onderscheid tussen individuele dienstverlening en maatschappelijke taken. De individuele dienstverlening richt zich op gerichte cliënt-ondersteuning aan individuele cliënten. Dit kan ook groepsgewijs zijn. De maatschappelijke taken richten zich op algemene en voorwaardenscheppende activiteiten die uiteindelijk leiden tot een inclusieve samenleving. De individuele dienstverlening is bestemd voor de persoon met een beperking en diens ouders of vertegenwoordigers, met als doel de participatie van de cliënt te vergroten. De maatschappelijke taken zijn gericht op alle relevante belangenorganisaties en instellingen voor maatschappelijke dienstverlening en zorg, en voor lokale besturen, met als doel een inclusieve samenleving tot stand te brengen.

Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (www.vgn.nl)

De Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), gevestigd te Utrecht, is de brancheorganisatie voor de aanbieders van zorg- en dienstverlening aan mensen met een handicap. Binnen de organisatie zijn vijftig professionals werkzaam. Het doel van de VGN is op een pro-actieve wijze de collectieve belangenbehartiging voor 154 leden te verzorgen. Binnen de gehandicaptenzorg werken 156.000 werknemers voor circa 152.000 cliënten. Het totale budget voor de branche bedraagt ongeveer 5,9 miljard. De VGN streeft naar gunstige voorwaarden en een actieve belangenbehartiging op het vlak van financiering, wet- en regelgeving, werkgeverszaken en de inhoud van de zorg.

ActiZ (www.actiz.nl)

ActiZ is de brancheorganisatie van ondernemers in de verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg, jeugdgezondheid- en kraamzorg en behartigt de gemeenschappelijke belangen van haar leden. De 415 leden leveren producten en diensten aan ongeveer twee miljoen cliënten. ActiZ creëert randvoorwaarden voor het ondernemerschap van aanbieders in verpleeg- en verzorgingshuiszorg, thuiszorg, kraamzorg en jeugdgezondheidszorg.

GGZ (www.ggznederland.nl)

GGZ Nederland is de vereniging van instellingen voor geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg. In Nederland wordt bijna negentig procent van alle geestelijke gezondheidszorg aangeboden vanuit instellingen voor geestelijke gezondheidszorg. De geestelijke gezondheidszorg bepaalt mede het gezicht van Nederland en maakt een gezonde samenleving mogelijk. Zonder deze zorg komt de deelname in de samenleving van grote groepen Nederlanders in het gedrang. Maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van de gezondheidszorg volgen elkaar snel op. GGZ Nederland draagt graag bij aan het oplossen van maatschappelijke problemen op het gebied van arbeidsparticipatie, opvoeding, volkshuisvesting en opleidingsbeleid voor de gezondheidszorg.

Federatie Landbouw en Zorg (www.landbouwzorg.nl)

De federatie Landbouw en Zorg is een koepel van 15 regionale organisaties van zorgboeren met in totaal 400 leden. Ze professionaliseert de sector, faciliteert regionale organisaties van zorgboeren en is aanspreekpunt voor stake holders. De federatie brengt landbouw en zorgpartijen bij elkaar, stimuleert hen tot samenwerken en is aanjager van nieuwe perspectiefvolle ontwikkelingen.

Landschapsbeheer Nederland (www.landschapsbeheer.nl)

Landschapsbeheer Nederland is het samenwerkingsverband van de 12 provinciale organisaties Landschapsbeheer. Landschapsbeheer bezit geen eigen terreinen en richt zich op het landschap in de breedste zin des woords. Landschapsbeheer stimuleert, faciliteert en coördineert circa 62.000 vrijwilligers die actief zijn in het landschap.

De provinciale organisaties Landschapsbeheer zijn in wisselende mate betrokken bij de inzet van zorgcliënten in het landschap. Dat betreft vooral mensen met een verstandelijke beperking maar ook ex-drugsverslaafden, moeilijk opvoedbare jongeren, taakgestraften en mensen met een psychiatrische aandoening. Daarbij gaat het soms om het (tijdelijk) opnemen van zorgcliënten in een bestaande landschapsonderhoudsploeg of een bestaande vrijwilligersgroep, soms om inzet van zorgcliënten in eigen door derden gefinancierde projecten en soms om bemiddelen voor inzet van zorgcliënten in projecten en activiteiten van anderen. Tot slot geeft Landschapsbeheer soms ook cursussen landschapsbeheer en hanteren van gereedschap aan begeleiders van zorgcliënten.

Natuurmonumenten (www.natuurmonumenten.nl)

Natuurmonumenten is de grootste particuliere eigenaar van natuurgebied in Nederland. Ten aanzien van werken met zorgcliënten is Natuurmonumenten vooral locatie-aanbieder (op eigen terreinen). Daarbij gaat het vaak om werk dat anders zou blijven liggen. Er zit geen productiedoel vast aan het werken met zorgcliënten. Natuurmonumenten kent enkele grote locaties met dagbesteding voor zorgcliënten waar ook excursies en rondleidingen worden georganiseerd voor belangstellenden.

Staatsbosbeheer (www.staatsbosbeheer.nl)

Staatsbosbeheer is eigenaar van veel natuurgebied. Het is een semi-overheidsdienst die verdeeld is over vier regio's in Nederland (Noord, Oost, Zuid en West). Ten aanzien van werken met zorgcliënten is Staatsbosbeheer vooral locatie-aanbieder (op eigen terreinen). Daarbij gaat het vaak om werk dat anders zou blijven liggen. Er zit geen productiedoel vast aan het werken met zorgcliënten.

De12Landschappen (www.de12landschappen.nl)

De12Landschappen is het samenwerkingsverband van de 12 provinciale Landschappen in Nederland. De provinciale Landschappen zijn ook terreineigenaar van natuurgebieden en zijn ten aanzien van werken met zorgcliënten vooral locatie-aanbieder (op eigen terreinen). Daarbij gaat het vaak om werk dat anders zou blijven liggen. Er zit dus geen productiedoel vast aan het werken met zorgcliënten.

Bijlage 2

Voorbeeld van een samenwerkingscontract

Ondergetekenden:

a. Vereniging Natuurmonumenten

Adres: Noordereinde 60 te 1243 JJ 's-Graveland

Werkadres:

vertegenwoordigd door:

b. Naam organisatie

Adres:

vertegenwoordigd door:

In aanmerking nemende dat:

- 1) Natuurmonumenten landelijk actief is op het gebied van natuurbescherming, natuurontwikkeling en cultuurhistorie in brede zin.
- 2) Stichting (naam) arbeid op maat biedt aan mensen met een functiebeperking van psychische, sociale of lichamelijke aard. Ook mensen die zijn 'opgebrand' ('burn out') of die na een ziekte weer op krachten moeten komen kunnen bij Stichting (naam) terecht.
- 3) Partijen maken in deze overeenkomst werkafspraken t.a.v. een samenwerkingsvorm, waarbij Stichting (naam) als vrijwilligersgroep bij Natuurmonumenten op de (naam gebied) werkzaamheden verricht.
- 4) De afspraken worden in deze overeenkomst vastgelegd en hebben betrekking op het jaar (jaartal) Het jaar (jaartal) wordt als proefjaar beschouwd. Deze overeenkomst doet geen uitspraak over de periode daarna. Er kunnen als zodanig geen vervolgrechten aan deze overeenkomst worden ontleend door partijen.
- 5) Natuurmonumenten staat niet toe dat de Stichting (naam) aanwezig is en of werkt op de Natuurmonumenten landgoederen\nnatuurgebieden met mensen, die de orde en de sfeer aldaar verstoren. Dit mede in verband met het feit dat Natuurmonumenten ook verantwoordelijkheid draagt jegens alle andere gebruikers\bewoners van deze landgoederen/natuurgebieden.

Partijen verklaren ten dienste van de werkplek bij Natuurmonumenten voor een groep van ongeveer (aantal mensen in cijfers en letters, bijv. tien (10)) zorgvragers het volgende te zijn overeengekomen.

- 1a. Natuurmonumenten biedt de groep zorgvragers van de Stichting (naam) de mogelijkheid om op arbeidstherapeutische grondslag werkervaring om niet op te doen gedurende de periode van:
(periode, bijv: 1 februari 2010 tot en met 31 december 2010).
In de eerste instantie (aantal dagen in letters en cijfers, bijv. 'twee (2)') dagen per week; in overleg met de beheerder en de contactpersoon van Natuurmonumenten ter plaatse kan dit uitlopen naar maximaal (aantal dagen in letters en cijfers, bijv. 'vier (4)') dagen per week op dagen die in overleg zijn afgesproken.
De tijden dat (naam) aanwezig is op de landgoederen/in het natuurgebied zal zijn van 9.00 uur tot 16.00 uur met als doel voor de zorgvragers zich te oriënteren op gestructureerd werk. Dit met als uiteindelijk doel om op termijn te integreren op de arbeidsmarkt. Hiertoe wordt gewerkt en ervaring opgedaan op genoemde werkplek(ken).
- 1b. De Stichting (naam) ontvangt voor het ter beschikking stellen van haar zorgvragers geen (werkervarings- of andersoortige) vergoeding van Vereniging Natuurmonumenten. Anderzijds is Stichting (naam) geen vergoeding verschuldigd aan Natuurmonumenten voor het gebruik van de locaties voor het bereiken van haar doelstellingen.
- 1c. Alle publicitaire uitingen, teksten en of anderzijds (inclusief contacten met de pers) in relatie tot deze overeenkomst zullen in onderling overleg worden afgestemd en geproduceerd. In dit verband zullen alle teksten, drukproeven en dergelijke over en weer vooraf ter schriftelijke goedkeuring aan elkaar worden voorgelegd. Niet reageren impliceert geen toestemming. Aangezien Natuurmonumenten een organisatie is met een landelijke, regionale en lokale uitstraling en dito merkidentiteit, heeft Natuurmonumenten het veto over uitingen in relatie tot deze overeenkomst, die zij niet in het belang van haar bedrijfsvoering, imago en identiteit acht.
- 1d. Stichting (naam) zal zich bij gebruik van het logo van Natuurmonumenten houden aan de huisstijlregels van Natuurmonumenten. Omgekeerd houdt Natuurmonumenten zich bij gebruik van het logo van (naam) aan de huisstijlregels van (naam).
2. Het aantal mensen van de Stichting (naam), dat per keer werkt en of begeleiding geeft op een bepaalde locatie, wordt bijgehouden op een presentielijst en wordt één keer per week vooraf doorgegeven via e-mail aan de contactpersoon voor

deze overeenkomst bij Natuurmonumenten de heer/mevrouw (naam). Vakanties en andere perioden, waarin (naam) niet voornemens is te werken op de landgoederen, worden twee weken van te voren doorgegeven, onder andere in verband met de werkplanning van vrijwilligerswerk bij Natuurmonumenten.

3. De zorgvragers hebben recht op begeleiding en ondersteuning. Deze wordt in dit geval gegeven door de werkbegeleiders, de heer/mevrouw (naam) of diens plaatsvervangers vanuit Stichting (naam). Daarbij is bijzondere aandacht geboden voor het gebruik van machines en gereedschappen. De zorgvragers richten zich bij vragen, problemen e.d. primair en in eerste instantie tot de werkbegeleider van (naam) op de werkplek.
4. Contactpersoon van Natuurmonumenten is de beheerder van de beheereenheid... (naam beheerder). Voor de dagelijkse gang van zaken in het maken van werkafspraken tussen partijen (zoals bijv. het maken van afspraken over de uit te voeren werkzaamheden op enig moment op de locatie) kan de heer/mevrouw (naam beheerder) een van zijn medewerkers aanwijzen. (Momenteel is dat de heer/mevrouw (naam)).
5. De zorgvragers voeren opdrachten uit op de werkplek onder de uitsluitende verantwoordelijkheid van de werkbegeleider(s) van (...naam). Stichting (naam) is verantwoordelijk voor de naleving van de door Natuurmonumenten gegeven (werk- en veiligheids)instructies, alsmede op haar van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Zij vrijwaart Natuurmonumenten jegens alle aanspraken van derden, waaronder de zorgvragers, ten gevolge van of samenhangend met de in dit kader verrichte werkzaamheden, alsmede de aanspraken voortvloeiende uit de niet naleving van wet- en regelgeving en instructies.
6. De werkbegeleider(s) van (naam) zorgt/zorgen voor begeleiding op de werkplek in de hoedanigheid en vorm die door de Stichting (naam) wenselijk wordt geacht voor de zorgvragers op de werkplek.
7. De zorgvragers van (naam), die op de landgoederen/in de natuurgebieden van Natuurmonumenten werken, zijn via Stichting (naam) verzekerd voor wettelijke aansprakelijkheid. Tevens is Stichting (naam) ter zake afdoende verzekerd. Natuurmonumenten is jegens Stichting (naam) alsmede jegens de zorgvragers niet aansprakelijk voor enige persoonsschade of vermogensschade, die voortvloeit uit of samenhangt met de in dit kader verrichte werkzaamheden. Dit, tenzij de schade aan grove schuld of opzet van Natuurmonumenten te wijten is.
8. Natuurmonumenten stelt naar eigen inzicht Stichting (naam) gereedschap, dan

wel noodzakelijk materiaal beschikbaar om haar werk naar behoren te kunnen uitoefenen. Handgereedschap en ander klein gereedschap dient door de Stichting (naam) zelf aangeschaft te worden.

9. Natuurmonumenten stelt aan Stichting (naam) de werkruimte op (naam natuurgebied/landgoed) ter beschikking voor maximaal twee dagen per week. (Of: stelt op (naam natuurgebied) een verrijdbare unit met verwarming ter beschikking, voor maximaal twee dagen per week. Aangezien beide faciliteiten al voor het aantreden van Stichting (naam) werden gebruikt door reeds aanwezige groepen vrijwilligers van Natuurmonumenten is het zaak met zodanige gebruiksschema's te werken dat er geen conflicten over de benutting en het gebruik van deze faciliteiten ontstaan tussen partijen of tussen groepen vrijwilligers. Natuurmonumenten heeft hierin het laatste woord.
10. Natuurmonumenten heeft in eerste instantie voor het opstarten van de werkzaamheden van de Stichting (naam) en haar werkzaamheden gereedschap aangeschaft dat later eventueel door (naam) overgenomen kan worden.
11. De werkzaamheden van de zorgvragers zullen bestaan uit het uitvoeren van lichte beheerwerkzaamheden op de landgoederen/in het natuurgebied, zoals het verwijderen van ongewenste opslag van de heide of in het bos en het opsnoeien van paden ten behoeve van de toegankelijkheid. Ook het werken in de tuinen en het verzorgen van dieren kan onder de werkzaamheden gaan vallen.
12. De zorgvragers van Stichting (naam) verrichten werkzaamheden op de landgoederen / in het natuurgebied. Het werk wordt bij werkbaar weer verdeeld, zodanig dat bij goed weer minstens 80% van de zorgvragers buitenwerkzaamheden verrichten en dat maximaal 20% van de zorgvragers binnen kunnen zijn voor andere, aan hun therapie gerelateerde, werkzaamheden.
13. Natuurmonumenten levert, voor de door haar gewenste werkzaamheden op de landgoederen, een werkinstructiekaart (WIK) aan en een gedetailleerde kaart van het natuurgebied met daarop een overzicht van de locaties waar de zorgvragers en de werkbegeleiders aan de slag kunnen gaan. Voorts bevat deze informatie voldoende richting en duidelijkheid voor de leiding en de zorgvragers om het werk met een redelijke mate van zelfstandigheid te kunnen uitvoeren.
14. Deze overeenkomst wordt aangegaan voor een periode van (aantal maanden, bijv. 11 maanden), ingaande op (datum, bijv. 1 februari 2010) en eindigend op (datum, bijv. 31-12-2010).

15. Partijen kunnen besluiten de overeenkomst te verlengen onder, in overleg, nader te bepalen voorwaarden.
16. Een eventuele verlenging van de overeenkomst zal tussen partijen voor het einde van de overeengekomen periode over en weer schriftelijk worden bevestigd. Indien de overeenkomst niet op de hiervoor omschreven wijze wordt verlengd, eindigt de overeenkomst na het verstrijken van de overeengekomen termijn van rechtswege op (datum, bijv. 31 december 2010).
17. Opzeggen van de overeenkomst lopende het jaar (jaartal, bijv. 2010) is door beide partijen mogelijk, dit indien één van beide partijen zich niet aan de afspraken houdt dan wel de overeenkomst niet kan naleven. Opzegging dient schriftelijk te geschieden met een opzegtermijn van een maand.
18. Tussentijds kan de overeenkomst door partijen eenzijdig met onmiddellijke ingang worden beëindigd:
 - In geval van faillissement of surseance van betaling van een der partijen;
 - In geval van vrijwillige liquidatie van een der partijen;
 - Indien een der partijen zijn/haar bedrijfsvoering geheel of gedeeltelijk staakt of beëindigt;
 - Indien door handelen of nalaten van de ene partij of een aan haar gelieerde vennootschap, onderneming of organisatie de andere partij schade dreigt te lijden of deze schade reeds optreedt, wat betreft aantasting van haar goede naam of materiële belangen en van haar in dat verband in redelijkheid niet verlangd kan worden deze overeenkomst voort te zetten.
19. Indien er in de samenwerking, verband houdende met deze overeenkomst tussen Natuurmonumenten en de Stichting (naam), problemen van enige aard ontstaan, hetzij onderling, hetzij met externe partijen (bijvoorbeeld de bewoners op de landgoederen) dan dienen de direct betrokkenen (onder andere de beheerder Natuurmonumenten, zijn direct betrokken medewerker, directie Stichting (naam), de begeleiding van de zorgvragers, etc.) dit onverwijld te melden bij de regiodirecteur van Natuurmonumenten.

Getekend namens:
Natuurmonumenten

Getekend namens:
Stichting (naam)

Datum:
Plaats:

Datum:
Plaats:

COLOFON

Uitgave

December 2012, Landschapsbeheer Nederland

Samen voor ons landschap

Landschapsbeheer Nederland is het samenwerkingsverband van 12 provinciale organisaties Landschapsbeheer dat zich inzet voor het behoud en de ontwikkeling van ons landschap, waarin we wonen werken en recreëren. Het landschap vraagt om duurzaam beheer, zodat we er nu en in de toekomst van kunnen genieten. Wij werken samen met mensen, organisaties, bedrijven en overheden, via projecten en lobby. www.landschapsbeheer.nl

Auteurs

Anne Oosterbaan (Alterra, Wageningen UR) en Aad van Paassen (Landschapsbeheer Nederland)

Eindredactie

Marjel Neefjes, Communicatiebureau de Lynx

Met advies van

Lei Kurvers (PSW Midden-Limburg), medewerkers van provinciale organisaties Landschapsbeheer in Drenthe, Flevoland, Limburg, Overijssel, Utrecht en Zeeland, John van de Berg (Staatsbosbeheer), Jolanda Ritter (Natuurmonumenten)

Fotografie

Dutchphoto, archief Landschap Noord-Holland, Arjo Kleinhuis, archief Landschapsbeheer Drenthe, Wanne Roetemeijer, Landschap Overijssel (Ruud van der Ploeg), P. Vijftigschild, Bertil Zoer

Vormgeving

Pim Vijftigschild, Arnhem

Drukwerk

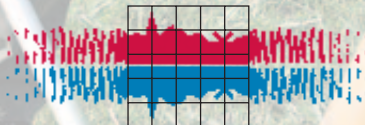
Drukkerij All Print, Utrecht

Dit boekje is tot stand gekomen in het kader van het project Zorg voor natuur en landschap (2010-2012) en is gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken.

Actief zijn in een groene omgeving is goed voor mensen, zo blijkt uit onderzoek. Ook veel zorgcliënten zijn gebaat bij dagbesteding in natuur en landschap. Maar hoe komen vraag van zorgcliënt/zorginstelling en aanbod van groene organisaties bij elkaar? Waar moet je als organisatie rekening mee houden, wat spreek je met elkaar af en hoe regel je de financiering? Dit boekje bevat de kennis en ervaring van groene organisaties en zorginstellingen op dit gebied die in de periode 2010 t/m 2012 is verzameld in het project **Zorg voor natuur en landschap**. Ervaringen waar nieuwe initiatieven voordeel mee kunnen doen.

Landschapsbeheer Nederland

Samen voor ons landschap